

2. Criminal Justice Programs / U.S. Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/criminal-icitap/europe-and-eurasia> (дата звернення: 21.03.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.1(477)

Мар'ян Васильович Черхавський,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Сергій Євгенович Абламський,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального

процесу та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАТРИМАННЯ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

У наш час Верховна Рада України посідає одне із ключових місць у механізмі держави, про що свідчать норми ст. 75 Конституції України, згідно з якою вона є єдиним органом законодавчої влади в країні. Зазначене зумовлює включення до правового статусу народних депутатів України додаткових гарантій забезпечення їх діяльності у формі депутатської недоторканності. Такі «привілеї» спрямовані на недопущення необґрунтованого переслідування та ефективного виконання останніми покладених на них законом обов'язків.

На сьогодні правовою основою гарантування депутатської недоторканності є положення ст. 80 Конституції України, відповідно до яких народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані [1]. У підпункті 1.1 висновків рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2003 р. № 12-рп/2003 зазначено, що депутатська недоторканність як елемент статусу народного депутата України є конституційною гарантією безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх повноважень і передбачає звільнення його від юридичної відповідальності у визначених

Конституцією України випадках та особливий порядок притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, його затримання, арешту, а також застосування інших заходів, пов'язаних з обмеженням його особистих прав і свобод [2]. Як зазначив КСУ, хоча затримання як тимчасовий запобіжний захід спрямоване на запобігання злочинів чи його припинення, однак до народних депутатів може застосовуватися виключно за згодою Верховної Ради України.

Як вбачається з аналізу приведених вище вимог нормативно-правових актів, притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності фактично визначає початок дії положень КПК України щодо особливого порядку досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених останніми. Тобто, повноцінність розслідування залежить від отримання згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності, під чим відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України законодавцем розуміється стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення [3]. Відтак можна стверджувати, що будь-яка процесуальна дія, пов'язана з обмеженням прав і свобод народного депутата, має здійснюватися лише після повідомлення його про підозру і реалізується виключно після того, як Верховна Рада України надасть на це відповідну згоду в порядку, визначеному Законом України «Про Регламент Верховної Ради України». У цьому Законі закріплено окрему главу, присвячену питанням порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешту народного депутата України. Зокрема, в ч. 3 ст. 218 зазначеного Закону передбачено вимоги до подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата. Таке подання повинно бути вмотивованим і достатнім, містити конкретні факти і докази, що підтверджують факт вчинення зазначеною в поданні особою суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України, а у випадках застосування запобіжного заходу у вигляді затримання чи тримання під вартою зазначений документ повинен чітко обґрунтувати необхідність застосування саме такого запобіжного заходу [4]. Після отримання Верховною Радою України вказаного подання та виконання процедур,

передбачених главою 35 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», проводиться голосування щодо надання згоди про притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності.

Проаналізувавши законодавчі положення щодо особливостей здійснення кримінального провадження відносно народного депутата України, доходимо висновку, що в передбаченій на сьогодні моделі кримінального процесуального регулювання досліджуваного аспекту наявна низка суперечностей та недоліків, що, безумовно, негативно впливає на практичне застосування положень КПК України. Це стосується й процесуальної регламентації порядку затримання народного депутата за вчинення ним кримінального правопорушення.

Насамперед, варто завернути увагу на правозастосовну діяльність правоохоронних органів щодо положень КПК України стосовно затримання особи без ухвали слідчого судді, а саме коли дії народного депутата зумовлюють виникнення фактичних підстав для його затримання в порядку, передбаченому пунктами 1–3 ч. 1 ст. 208 КПК України. Пильна увага до цього питання обумовлена тією обставиною, що, виходячи з логіки законодавця та беручи до уваги наведену вище позицію Конституційного Суду, працівники правоохоронних органів не вправі вчиняти будь-які дії, які обмежують права та свободи народного депутата. Водночас постає цілком логічне та певним чином навіть абсурдне запитання: як повинен діяти працівник правоохоронного органу у випадку, коли став очевидцем вчинення народним депутатом тяжкого чи особливо тяжкого злочину, наприклад, грабежу, розбою, умисного вбивства тощо? Звісно, в такому випадку правильним було б вчинити дії, які спрямовані на застосування фізичного примусу з метою припинення кримінального правопорушення, тобто затримати народного депутата. Натомість виникає ситуація, що у випадку силового припинення злочинних дій з боку народного депутата працівник правоохоронних органів своїми конклюдентними діями здійснить затримання особи, що суперечить наведеним конституційним приписам та нормам Закону України «Про статус народного депутата України».

Окрім того, складність проведення кримінального провадження, де фігурує народний депутат, обумовлюється не тільки обмеженістю у засобах збирання доказів, а й значними часовими затратами, необхідними на отримання відповідного дозволу Верховної Ради України. Останнє пояснюється особливостями роботи українського парламенту, оскільки, згідно з положеннями Закону України «Про Регламент Верховної Ради», Верховна Рада працює сесійно у формі пленарних засідань за звичайних обставин у перший і третій тижні кожного календарного місяця впродовж сесії. Така обставина наявно зумовлює труднощі у швидкому отриманні дозволу на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності, а отже і його затримання, проведення стосовно нього процесуальних дій та ін.

Також, як свідчить аналіз чинного законодавства з питань діяльності народних депутатів України, законодавець взагалі не передбачив порядку отримання дозволу про притягнення їх до кримінальної відповідальності у міжсесійний період, адже у цей час Верховна Рада взагалі не працює у формі пленарних засідань. Подібний стан речей фактично перешкоджає проведенню досудового розслідування у відповідній категорії кримінальних проваджень та загалом суперечить завданням і засадам кримінального провадження. Відтак такий порядок створює велику ймовірність втрати та знищення доказів винуватості народного депутата у вчиненні кримінального правопорушення.

Дослідивши законодавчі положення відносно депутатської недоторканності, М. А. Погорецький та О. С. Старенький зазначили, що, як правило, у випадку розслідування корупційного правопорушення у кримінальних провадженнях цієї категорії злочинці затримуються на місці вчинення злочину, а їхня злочинна діяльність документується під час проведення оперативними підрозділами такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту. Однак, враховуючи особливості вітчизняного законодавства, доказати відповідне правопорушення практично неможливо. Загалом, як цілком справедливо відмічають вчені, законодавчі положення щодо притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата фактично суперечать самій сутності інституту затримання [5, с. 87]. У свою чергу, аналізуючи практику розслідування одержання неправомірної вигоди

службовою особою, О. Ю. Татаров та С. С. Чернявський зазначають, що одним із головних доказів вини підозрюваних у даній категорії кримінальних проваджень є наявність зафіксованих у матеріалах кримінального провадження даних про те, що на руках або одязі підозрюваної особи виявлено речовини, які з'явилися внаслідок контакту підозрюваного із задалегідь ідентифікованими (поміченими) засобами, у першу чергу грошовими знаками, що оформлюється шляхом затримання та особистого обшуку [6, с. 35].

Таким чином, на основі теоретичного аналізу регулювання особливостей притягнення народних депутатів до кримінальної відповідальності, а також на основі напрацювань сучасної юридичної науки вважаємо за доцільне надати власний варіант бачення удосконалення національного законодавства. З метою надання конструктивного варіанту, з нашої точки зору, буде правильним внести зміни до ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України», а саме доповнити її додатковою частиною 2-1 та доповнити ч. 3 ст. 482 КПК України наступного змісту:

«Без згоди Верховної Ради України народний депутат не може бути затриманий та підданий особистому обшуку, за винятком його затримання під час або відразу ж після вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину або злочину, яким спричинено шкоду життю та здоров'ю особи.

Народний депутат, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

1) якщо Верховною Радою України надано згоду на його затримання у зв'язку з таким діянням;

2) затримання народного депутата під час або відразу ж після вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину або злочину, яким спричинено шкоду життю та здоров'ю особи, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Народний депутат має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута».

Водночас підняті питання не є остаточними, адже окреслена проблематика потребує окремого комплексного вивчення з метою напрацювання системних змін і доповнень чинного законодавства України, тому пропонуємо учасникам конференції приєднатися до цього питання та висловити власне бачення на її вирішення.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.03.2018).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності) : від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03> (дата звернення: 26.02.2018).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-17 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.03.2018).

4. Про Регламент Верховної Ради України : закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення: 06.03.2018).

5. Погорецький М. А., Старенький О. С. Здійснення кримінального провадження щодо народних депутатів: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 79–90.

6. Татаров О. Ю., Чернявський С. С. Актуальні питання досудового розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 27–40.

Одержано 12.04.2018

